

Învățământul academic privat din Italia

[Brief history of the private education system in Italy]

Sabin DRĂGULIN

Abstract: *During this short study we proposed that, by the descriptive method, to make an x-ray of the private university education system in Italy. The approach is part of the need to understand the particularities of this educational system, starting from the following topics: organization, legal interpretations of the state private education, universities and foundations, funding of private higher education by the state, regulation of standard costs of students in state universities, state funding of private higher education.*

Keywords: *legal framework, legal interpretations, private education, students, university.*

Introducere

Conform istoriei oficiale a învățământului din Peninsula, prima normă juridică care a reglementat învățământul modern a fost *Legea nr. 3725 din 13 noiembrie 1859*, mai cunoscută sub numele de „*legea Casati*”¹. Sistemul de învățământ italian a rămas neschimbat până în perioada fascistă, când a fost adoptat *Testo Unico sull'istruzione superiore (Decretul regal nr. 1592/1933*, aflat încă în vigoare). În această ultimă lege găsim o deschidere timidă, dar importantă pentru recunoașterea instituțiilor de învățământ non-statale².

O nouă etapă în dezvoltarea sistemului de învățământ privat a avut loc odată cu intrarea în vigoare a *Legii nr. 243/1991*. Art. 1 prevede că universitățile și institutele nestatale recunoscute legal funcționează în limitele Art. 33 din *Legea funda-*

mentală, în măsura în care sunt compatibile cu acesta. În acest sens, este necesară o clarificare: Art. 33 (3) din *Constituție* dă dreptul entităților și persoanelor fizice de a înființa școli și instituții de învățământ fără ca statul să fie obligat să acorde subvenții. Ei bine, această regulă a fost supusă unei derogări iar prin *Legea nr. 1551/1991* s-a acordat posibilitatea acestui tip de universități de a primi o subvenție publică.

În fine, este interesant de menționat, în contextul legislației privind universitățile nestatale, actul care reglementează procedurile legate de dezvoltarea și programarea sistemului universitar, *Decretul prezidențial nr. 25 din 27 ianuarie 1998*, care a inclus printre instrumentele de programare ale sistemului universitar, sistemul universitar național precum și

moda

litățile de înființare și închidere a universităților private.

Prin urmare, se poate spune că universitățile private sunt în acest moment complet integrate în sistemul universitar național statal, contribuind la oferta de formare la nivelul învățământului superior. Trebuie să remarcăm și faptul că modalitatea prin care aceste institute de învățământ superior au fost reglementate permite o serie de avantaje incontestabile și evidente, grație unei majore autonomii datorată propriilor Charte universitare (în special în ceea ce privește numirea rectorilor, componența și reînnoirea consiliului de administrație, valoarea taxelor)³.

Organizarea sistemului de învățământ privat

În anul 2020 erau recunoscute în sistemul de învățământ superior italian 97 de instituții universitare, dintre care 67 universități erau de stat. Universitățile nestatale⁴ sunt recunoscute legal prin decret ministerial emis de Ministerul Educației, Universităților și Cercetării și autorizate să utilizeze titlul de Universitate, Ateneu, Politehnică sau instituție de învățământ universitar. În acest caz, instituțiile autorizate au dreptul să elibereze documente cu valoare juridică pentru calificările academice specifice sistemului universitar.

Universitățile nestatale

Universitățile sunt împărțite în trei categorii:

A. Universități nestatale promovate de organisme publice;

B. Universități nestatale promovate de entități private;

C. Universități telematice⁵ nestatale.

În categoriile A și B își desfășoară activitatea 19 universități nestatale recunoscute legal, iar în categoria C – 11 universități libere, telematice, recunoscute legal. În cadrul primelor două categorii, se găsesc trei care sunt situate în regiuni cu statut special:

1. Università della Valle d'Aosta (sedii la Aosta și Saint-Christophe);
2. Libera Università di Bolzano (sedii la Bolzano, Bressanone, Brunico) – ea are următoarele departamente: Proiectare și arte, Economie, Educație, Știință și tehnologie, Știința și tehnologia informației;
3. Libera Università della Sicilia Centrale „KORE” di Enna (sediul la Enna Bassa Facoltà), care are următoarele departamente: Inginerie și arhitectură, Științe umane și sociale, Științe economice și juridice, Studii clasice, lingvistice și de formare.

Există cinci universități private în care este posibilă studierea medicinei:

1. Università Cattolica del Sacro Cuore (cu sedii la Milano, Brescia, Cremona, Piacenza, Roma. În orașul etern, întreaga activitate se realizează în colaborare cu celebra policlinică Agostino Gemelli). Trebuie remarcat faptul că această universitate are o ofertă educațională foarte largă, doar că studiul medicinei se limitează la

sediul din Roma. Pe lângă
Medicină și Chirurgie, Cattolica
include și 11 departamente

⁶ răspândite în marile orașe ale Italiei. De asemenea, are în subordine și 6 licee⁷.

1. Università Vita-Salute San Raffaele (cu sedii Milano, Cesano Maderno).
2. Saint Camillus International University of Health Sciences (sediul unic la Roma).
3. Humanitas University (cu sedii la Pieve Emanuele, Bergamo, Rozzano).
4. Università Campus Bio-Medico (sediul unic la Roma).

În marile orașe, sunt următoarele universități private:

I. *La Roma*

1. Libera Università Internazionale degli Studi Sociali „Guido Carli” (LUISS), care are 5 sedii în interiorul orașului și este organizată în 4 departamente: Economie și finanțe, Drept, Afaceri și management, Științe politice.
2. Libera Università Maria Santissima Assunta (LUMSA) cu sediul la Roma, Palermo, Taranto și Gubbio este, organizată în 3 departamente: Drept, economie, politică și limbi moderne (Roma); Drept (Palermo) și Științe umane (Roma). Are și două școli speciale⁸ și o școală de jurnalism.
3. SSML Grigore al VII-lea, cu sediul la Roma. Universitatea organizează cursuri de licență pentru traduceri specializate cu caracter profesionist. Are în subordine un liceu în domeniul medierii și interpretării⁹.
4. Università degli Studi Internazionali di Roma – este alcătuită

din 3 facultăți: Interpretare și traducere, Științe politice și Economie.

5. Università degli Studi Link Campus University, cu sediul la Roma, care este organizată în patru specializări: Economia, Lege, Comunicare, Studii Internaționale.
6. Università Europea di Roma este o instituție de învățământ superior care are un singur departament de Științe umane.

II. *La Milano*

În afară de Università Cattolica del Sacro Cuore, mai există două universități importante, dintre care una este considerată, conform statisticilor internaționale, ca un adevărat centru italian de excelență:

1. Libera università di lingue e comunicazione IULM, organizată în 3 facultăți (Artă, turism și piețe; Comunicare, relații publice și publicitate; Interpretare, traducere, studii lingvistice și culturale) și 8 departamente (Afaceri, drept, economie și consum; Comunicare, arte și mass-media; Studii umaniste);
2. Università commerciale Luigi Bocconi – una dintre cele mai bune instituții de învățământ superior europene, organizată în 8 departamente (Contabilitate, Economie, Finanțe, Management și tehnologie, Marketing, Științe decizionale, Științe sociale și politice și Studii juridice).

III. *La Napoli*

Există Suor Orsola Benincasa (care are sedii la Napoli, Pomigliano d'Arco și Salerno) și este alcătuită din trei facultăți: Drept, Literatură și Științe ale educației.

IV. *La Torino*

Sunt trei universități private pe teritoriul său plus una în Langhe (o zonă situată de fapt în provincia Cuneo care nu este foarte departe de Torino):

1. Istituto d'Arte Applicata e Design IAAD, care este alcătuită din 6 departamente (Communication design, Innovation design, Interior design, Product design, Textile and Fashion design, Transportation design¹⁰);
2. ESCP Europe, specializată în Management¹¹;
3. Università degli Studi di Scienze Gastronomiche (cu sedii la Bra și Colono).

Alte universități private italiene situate în alte orașe sunt:

1. Libera Università Mediterranea LUM „Giuseppe Degennaro” (cu sediu unic la Bari);
2. Libera Università Mediterranea „Jean Monnet” (cu sediu unic la Casamassima, Bari) se compune din două facultăți: Economie și Drept¹²;
3. Università per stranieri „Dante Alighieri” di Reggio Calabria (cu sediu unic la Reggio Calabria);
4. Università Carlo Cattaneo LIUC (fostul Libero istituto universitario „Carlo Cattaneo” – LIUC), cu sediul la Castellanza (Varese), este articulată într-un departament unic (Managementul integrat al afacerii);

5. Istituto Universitario Salesiano di Venezia IUSVE – are sedii la Veneția (Mestre) și Verona, și se compune din trei departamente: Comunicare (Mestre și Verona), Pedagogia (Mestre) și Psihologia (Mestre)¹³.

Universitățile telematice, numite în general și „universități online”, sunt instituții de învățământ superior în care lecțiile nu sunt ținute față în față într-o sală de clasă, ci pregătite de profesor mai întâi și, ulterior, prezentate prin intermediul internetului. De-a lungul timpului, multe universități telematice au ajuns să prezinte o ofertă educațională mixtă: online și în mod clasic, cu studenții în sălile de curs. Două dintre cele mai importante universități din această categorie sunt dotate cu adevărate campusuri universitare pe model nord-american, cum ar fi Universitatea Niccolò Cusano și Universitatea E-Campus.

Iată care sunt principalele universități telematice italiene:

1. Università telematica e-Campus (cu sedii la Novedrate, Roma, Messina);
2. Università telematica „Guglielmo Marconi” (cu sedii la Roma, Milano, Firenze, Napoli, Reggio Calabria, Palermo, Cento, Trani, Casarza Ligure, Selargius);
3. Università degli Studi „Niccolò Cusano” (cu sediu unic la Roma);
4. Università telematica internațională „UniNettuno” (cu sedii la Roma, Torino, Viareggio);

1. Universitățile telematică „Pegaso” (cu sediu unic la Napoli);
2. Universitățile telematică „San Raffaele” (cu sediu unic la Roma);
3. Universitățile telematică UNITELMA Sapienza (cu sedii la Roma, Palermo);
4. Universitățile telematică Universitas Mercatorum (cu sedii la Roma, Milano, Napoli);
5. Universitățile telematică „Leonardo da Vinci” (cu sedii la Torrevicchia Teatina);
6. Universitățile telematică Giustino Fortunato (sediul unic la Benevento);
7. Universitățile telematică „Italian University Line” (sediul unic la Firenze¹⁴).

În afară de aceste universități, mai activează:

Institute superioare pentru industriile artistice

Acestea sunt structuri publice la nivel universitar, înființate de Ministerul Educației, Universităților și Cercetării al căror acces este limitat după o selecție strictă. Acestea propun o ofertă educațională și didactică în domeniul proiectării și comunicării, eliberând ulterior calificări de diplomă academică echivalente diplomelor de gradul I (licență) și II (master). Sunt 4 asemenea institute, cu sedii în următoarele orașe: Faenza; Florența; Roma, Pescara, Pordenone; Urbino.

Liceele

În Italia, sunt 3 licee și 4 institute superioare de formare doctorală, re-

cunoscute de Minister ca fiind complet autonome și cu statut universitar, care funcționează precum colegii de excelență pentru studenți și / sau pentru specializare postuniversitară. Acestea sunt:

1. Scuola normale superiore di Pisa;
2. Scuola superiore di studi universitari e di perfezionamento Sant’Anna (SSSUP) di Pisa;
3. Istituto universitario di studi superiori (IUSS) di Pavia.

Unele licee nu sunt recunoscute de Minister ca fiind autonome deoarece depind din punct de vedere juridic de universitățile respective, deoarece nu au un statut propriu¹⁵.

Institute de formare doctorală superioară sunt:

1. Gran Sasso Science Institute (GSSI) dell’Aquila;
2. Istituto di studi avanzati (Istituzioni, mercati, tecnologie Alti studi, o IMT) di Lucca;
3. Scuola internazionale superiore di studi avanzati (SISSA) di Trieste¹⁶.

Interpretări juridice ale statutului învățământului privat

Există două puncte de vedere cu privire la natura juridică a universităților nestatale.

1. Conform unei prime orientări, aceste instituții se încadrează în categoria organismelor publice ne-economice. Curtea de Casație, cu sentința nr. 5054/2004, a stabilit competența judecătorului în plan administrativ cu privire la acceptarea unei cereri care vizează recunoașterea

POLIS

unui raport de muncă cu caracter
permanent în cazul gradului uni

versitar de lector, iar universitatea (chiar dacă nu este de stat) are natura unei persoane juridice publice întrucât are un scop public, este supusă controlului instituțiilor specializate ale statului care recunoaște certificatele emise de aceasta și competențele disciplinare, ceea ce acordă valoare juridică pentru calificări. Instanța a reiterat natura organismelor publice neeconomice ale universităților non-statale și, ca atare, le-a inclus în noțiunea de „parte contractantă a administrației”, fiind obligate astfel să respecte codul achizițiilor publice¹⁷.

2. A doua orientare, deși recunoaște existența profilurilor în disciplina lor de reglementare, califică așa-numitele universități libere ca subiecte de drept privat¹⁸. Există mai multe argumente care stau la baza poziției menționate anterior. În primul rând, Art. 33 din Constituție¹⁹ admite în mod expres că învățământul universitar poate fi înființat și de subiecți privați; în al doilea rând, Art. 4 prevede în mod expres că nu poate fi creat un nou organism public decât prin lege și că voința legislativă în această materie are o valoare univocă.

Ca o abordare subsecventă a argumentațiilor anterioare, rezultă că universitățile private nu ar trebui să aibă calitatea de a elibera documente care să ateste în mod legal calificări recunoscute de lege, în condițiile în care nu sunt obligate în mod explicit de acesta și ca urmare nu sunt obligate, la fel cum sunt universitățile statele, să acorde deplină transparență a propriilor decizii²⁰.

Pentru a răspunde demersurilor juridice care au fost inițiate de reprezentanții universităților private, pentru a clarifica această temă a fost emisă de către Consiliul de Stat *Hotărârea nr. 3043/2016*²¹. Aceasta s-a bazat pe decizia Tribunalului Administrativ Regional²² care a acceptat apelul universităților private, conform filosofiei dreptului comunitar, care preferă să încadreze conceptul de organism public într-o formă dinamică. În formularea deciziei, Consiliul de Stat a susținut că „atunci când vine vorba de lansarea unei investigații cu privire la aplicabilitatea unui cadru de reglementare național (ca în prezentul caz, referitor la aplicarea *Decretului legislativ nr. 33 din 2013 la universitățile nestatale*), nu poate fi separat de o abordare care privilegiază noțiunea «statică» de administrație publică sau acea abordare formalistă (regăsită în acea parte a jurisprudenței pentru care a fost declarat prin prezenta să adere) care, pentru cazul de față, pleacă de la Constituție (art. 33) și art. 4 din *Legea nr. 70 din 1975*, care afirmă în mod clar că [...] «nu poate fi înființat sau recunoscut un nou organism public decât prin lege»”. Astfel, pronunțându-se, instanța de fond a susținut, prin urmare, că dacă statutul organismului public nu este atribuit de lege, acesta trebuie cel puțin să poată fi dedus dintr-un cadru de reglementare clar și lipsit de ambiguități.

În acest sens, Consiliul de stat, pornind de la un concept dinamic de administrație publică, a susținut că universitățile nestatale sunt recunoscute ca având libertate de predare în conformitate cu Art. 33 din Constituție, beneficiind de autonomie, și sunt supuse doar legilor statului privind învățământul universitar, în scopul acordării calificărilor cu valoare legală. Legile privind transparența nu pot fi incluse printre legile la care este supusă universitatea nestatală, deoarece aceasta nu este o expresie a unui principiu general care se referă în mod specific la disciplinele universitare, iar această disciplină prevede un control public și privat care este în contrast cu principiul constituțional al libertății de inițiativă al persoanelor din sectorul didactic. De fapt, decretul privind transparența vizează asigurarea unei nevoi generale de transparență și publicitate a organismului public și nu a calității învățământului universitar²³.

Universități și fundații

Trebuie să luăm în discuție legislația specifică privind transformarea universităților publice în fundații de drept privat, așa cum este reglementată de Art. 16 din *Decretul Lege 25 iunie 2008*, urmărind procedurile de transformare, natura juridică a subiectului care rezultă din transformare și regimul administrativ în care aceasta este destinată utilizării²⁴. Nevoia de reglementare a dus la apariția Art. 16, care a răspuns

unei tendințe venită din interiorul sistemului de învățământ italian care, în anii '90 ai secolului trecut, a condus în special în sectorul non-profit la transformarea multor organisme publice neeconomice în fundații supuse unor regimuri specifice, reglementate de Codul civil, în domeniul inițiativelor non-profit, cum ar fi în cazul asistenței publice și al instituțiilor de caritate²⁵. Pentru aceste inițiative, fundația a reprezentat, datorită naturii sale, figura juridică cea mai potrivită pentru reducerea sferei publice în sectoarele neeconomice. Pe lângă vocația sa naturală de a urmări scopuri non-profit exista și avantajul de a constitui un instrument de privatizare eficient și substanțial, spre deosebire de ceea ce poate fi spus despre privatizările efectuate prin transformarea într-o societate pe acțiuni.

De fapt, doar în primul caz noul subiect, odată transformat, pierde de fapt toate legăturile cu administrația publică preexistentă, în timp ce în al doilea caz rămâne posibilitatea ca însuși capitalul companiei să nu fie apt de privatizare, determinând o natură juridică formal privată, dar substanțial cu participare publică. Prin urmare, acestea sunt motivele pentru care recurgerea la instituția fundației a fost din ce în ce mai frecventă în legile privind privatizarea, cum ar fi cazurile de privatizare care implică instituții culturale²⁶.

Prin *Decretul Prezidențial nr. 254 din 24 mai 2011*, criteriul speciali

zării organizaționale a fost aplicat și instituțiilor universitare. În virtutea acestui fapt, este posibil ca și o entitate juridică de drept public, având capacitate generală de drept privat, să constituie sau să participe la entități juridice specializate pentru a-și urmări mai bine scopurile și a-și îndeplini sarcinile care necesită variații organizaționale. Aceasta cu condiția principală să nu existe o lipsă de corespondență cu scopul instituțional urmărit de entitate în sine. Astfel, a luat ființă și s-a dezvoltat o nouă formă de fundație, cu caracter special de drept privat, care poate fi constituită de „una sau mai multe universități” cu posibilitatea de a prevedea și participarea altor subiecți publici sau privați, cu scopul desfășurării exclusiv a funcțiilor de predare și de cercetare.

Legislatorul a avut grijă ca să prevadă ca aceste fundații să fie guvernate conform legii, iar prevederile acesteia să se regăsească în propriul statut, care să specifice inclusiv sarcinile și structurile operaționale. Prin această modalitate s-a impus procedura de aprobare a universității. De asemenea, legiuitorul a avut grijă să identifice criteriile de participare și aderare la fundațiile în cauză atât a organismelor administrative publice, cât și a subiecților privați, asigurându-se totuși că prezența subiecților externi trece prin controlul universității fără a aduce atingere activității acesteia.

Prin urmare, au fost identificate trei categorii: fondatori, participanți instituționali și participanți simpli, în funcție de gradul diferit de parti-

cipare și de contribuție la activitatea fundației²⁷. Organele fundației au fost reglementate astfel: președinte, consiliul de administrație și comisia de cenzori. La acestea, se adaugă eventual un comitet științific cu funcții consultative – dacă prevede statutul. La fel au fost reglementate și alte tipuri de organe precum cele legate de achiziționarea de bunuri sau servicii, de susținerea activităților de predare și cercetare (de la promovare și sprijin financiar, la crearea de servicii pentru promovarea condițiilor de studiu, la gestionarea structurilor de construcție a universităților etc.).

Acest model a pus totuși unele probleme de aplicare. Prima dintre acestea se referă la relația dintre autonomia universității și fundație, care se referă atât la configurația concretă a fundațiilor, cât și la organizarea acestora, precum și la relațiile funcționale, financiare și de management, stabilite între acestea și universități. Absolut necesară pare a fi existența unei relații între fundații și universități (definite cu precizie ca „organisme de referință”), astfel încât să se asigure că activitatea lor este întotdeauna și în orice caz supusă direcției și supravegherii universităților. De fapt, activitatea fiecărei fundații, deși poate fi desfășurată în mod liber prin utilizarea instrumentelor private disponibile, trebuie să fie întotdeauna și, în orice caz, în serviciul universităților de referință, implementând riguros orientările, respectând indicațiile și programele și supunându-se verificărilor necesare. Mai mult, disciplina relațiilor finan-

ciare și de management dintre fundații și universități răspunde aceleași logici după care se conduc acestea din urmă ce trebuie să fie actualizată de la an la an de către consiliul de administrație, să se aprobe un plan multianual al activităților fundației, precum și „Planul anual de activitate” elaborat chiar de consiliu și metodele, care urmează să fie stabilite în statutele individuale, pentru verificarea punerii în aplicare a orientărilor și a îndeplinirii acordurilor stipulate. În caz contrar, organele de referință pot proceda la revocarea și înlocuirea simultană a membrilor consiliului de administrație etc.

Aceste fundații dețin o autonomie contabilă, organizațională și managerială, fără ca aceasta să aducă atingere sistemului de finanțare publică. Controlul asupra gestiunii financiare este atribuit Curții de Conturi. Ipoteza comisarierei unei fundații nu este exclusă, în cazul în care ministrul constată încălcări grave ale legii referitoare la gestionarea corectă de către organele administrative sau reprezentative. Astfel, există posibilitatea numirii unui comisar extraordinar și de a continua în termen de șase luni cu numirea de noi directori în conformitate cu prevederile Actului Constitutiv. În legătură cu personalul administrativ al acestor fundații, aplicarea tratamentului economic și juridic în vigoare până la semnarea primului contract colectiv este prevăzută în mod tranzitoriu. În cele din urmă, în ceea ce privește alte reglementări aplicabile, se face o referire generală la toate prevederile

în vigoare pentru universitățile de stat, compatibile cu Art. 16, cu natura privată a fundațiilor²⁸.

În concluzie, aceste fundații operează alături de sistemul universitar public, nefiind dezvoltate de legiuitor pentru a avea un caracter substituit în ceea ce privește acest sistem, ci mai degrabă ca instrumente reprezentative care vizează reducerea cheltuielilor, pentru realizarea mai eficientă a activităților instrumentale și de sprijin pentru predare și cercetare, funcții instituționale care sunt rezervate universităților.

Finanțarea învățământului superior privat de către stat

Pentru a exemplifica procedura prin care statul italian subvenționează învățământul superior privat, voi prezenta Criteriile de alocare pentru finanțarea către universități nestatale pentru anul 2018²⁹. Conform *Legii nr. 243 din 29 iulie 1991*, „referitoare la universitățile nestatale recunoscute legal și în special la articolul 2 alineatul (1), care prevede că statul poate acorda contribuții, în limitele stabilite de aceeași lege, universităților nestatale recunoscute legal și institutelor superioare care au obținut autorizarea eliberării de diplome universitare cu valoare legală”, a fost alocată pentru exercițiul financiar al anului universitar 2018-2019 o sumă în valoare de 68 202 382 euro.

Sumele au fost alocate conform datelor statistice ale anului universitar 2017-2018.

La Art. 1 - (Buget general) se arată: „Valoarea alocării menționate,

POLIS

egală cu 68 202 382 €, este alocată
universităților nestatale recunoscute
legal în temeiul

Legii nr. 243 și împărțită în conformitate cu criteriile stabilite în articole 2, 3, 4 și 5.

Art. 2 - (Taxa de bază)

Suma de 45 101 529 € este destinată următoarelor intervenții:

a) suma de 33 451 529 € destinată global universităților nestatale recunoscute legal deja admise la cota de atribuire în 2017, proporțional cu cota contribuției care le-a fost atribuită în 2017 în conformitate cu art. 2, lit. a) și d) și art. 3 din *Decretul ministerial nr. 1050 din 29 decembrie 2017*;

b) suma de 1 650 000 € pentru universitățile nestatale recunoscute legal, neincluse în litera a), sub rezerva obținerii primei evaluări sau acreditări ulterioare înființării Universității cu proceduri inițiate de ANVUR până în octombrie 2018, conform criteriilor menționate, pentru o sumă respectiv egală cu:

- 1 525 000 euro pentru universitățile telematice nestatale;

- 125 000 euro pentru universitățile nestatale non-telematice;

c) 10 000 000 € conform Art. 4 (2) din *Legea nr. 268/02* destinată universităților care au primit aceeași finanțare în 2017, ca sumă maximă pentru compensarea veniturilor ratate din taxele și contribuțiile universitare care rezultă din creșterea scutirilor totale recunoscute în anul universitar 2017/2018, comparativ cu cele acordate în anul universitar 2000/2001 sau, în orice caz, compatibil cu disponibilitatea bugetară, datorită sarcinii mai mari rezultate din scutirile în sine. Rambursarea taxelor și contri-

buțiilor universitare se determină pentru fiecare student scutit în aplicarea DPCM 9 aprilie 2001 menționată în incintă, după cum urmează:

- pentru universitățile care adoptă un sistem de taxe și contribuții defalcate pe categorii legate de condiția economică, se ia în calcul valoarea medie a taxelor și contribuțiilor pe student în curs în exercițiul financiar anterior, redusă cu 20%; această sumă se calculează comparând venitul total din impozite și contribuții cu totalul studenților, net de cei total scutiți de plata relativă;

- pentru universitățile care adoptă un sistem de taxe și contribuții într-o singură sumă, se ia în calcul suma determinată în anul universitar curent pentru fiecare tip de curs la care participă studenții scutiți.

Art. 3 - (Cota de recompensă)

Suma de 11 313 000 €, egală cu aproximativ 20% din resursele disponibile net din partea alocată intervențiilor menționate la Art. 60 (1) din *Decretul-lege 21 iunie 2013...* este destinată în scopuri de recompensă după cum urmează:

a) 11 013 000 euro pentru universitățile menționate la articolul 2 (a);

b) 300 000 euro către universitățile menționate la articolul 2 (b).

Împărțirea este organizată pe baza criteriilor și metodelor stabilite în anexa 1 și pentru procente indicate mai jos:

Universitățile menționate la litera (a):

A) 60% pe baza rezultatelor obținute în evaluarea calității cercetării;

B) 20% pe baza evaluării politicii de recrutare;

C) 20% pe baza rezultatelor legate de Valorificarea autonomiei responsabile în conformitate cu prevederile Art. 5 din *Decretul ministerial nr. 635 din 8 august 2016*.

Universitățile menționate la litera (b):

A) 80% pe baza rezultatelor obținute în evaluarea calității cercetării;

B) 20% pe baza evaluării politicii de recrutare.

Art. 4 - (Intervenții ale programului de licență și pentru studenți)

Suma de 11 637 853 euro este destinată intervențiilor menționate la articolul 60 (1) din *Decretul-lege din 21 iunie 2013...*, în special:

- 8 738 996 € pentru burse post-universitare, din care nu mai mult de 10% pentru burse de cercetare, conform criteriilor stabilite în anexa 2;

- 2 500 000 € pentru fondul pentru sprijinirea tinerilor și pentru a încuraja mobilitatea studenților să fie împărțită, așa cum este indicat în *Decretul ministerial nr. 1047 din 29 decembrie 2017...*, limitat la universitățile menționate la articolul 2 (a);

- 398 857 € pentru cota din 2018 referitoare la Programul universitar de trei ani 2016-2018, în conformitate cu prevederile *Decretului ministerial nr. 635/2016*.

Art. 5 - (Intervenții suplimentare)

Suma de 150 000 euro este rezervată pentru intervenții extraordinare în urma unei cereri trimise ministrului, exclusiv electronic până la 15 iunie 2018. Aceste intervenții trebuie să își asume o valoare strate-

gică în cadrul planificării universității și să fie conectate la domeniile de cercetare, predare și internaționalizare, de asemenea, cu referire la impactul asupra sistemului socio-economic teritorial, precum și destinate acoperirii costurilor aferente funcționării comisiilor pentru calificarea științifică națională. Orice sume neutilizate sunt împărțite conform indicațiilor din Art. 2 (a).

Acest decret a fost trimis Curții de Conturi pentru controlul preventiv al legitimității și către Biroul central bugetar competent pentru controlul preventiv al regularității contabile³⁰.

Numărul total de studenți universitari înscriși în Italia, pentru anul 2018-2019, a fost de 1 690 834 din care 1 495 561 (88,45%) la stat și 195 273 (11,55%) la privat. Numărul angajaților în cadrul sistemului universitar privat a fost 12 518 cadre didactice (din care 66% având contracte pe termen limitat) și 5.458 personal auxiliar³¹. În cadrul universităților de stat erau angajate 85 943 cadre didactice (din care 23,6% având contracte pe termen limitat) și 50 262 personal în servicii auxiliare³².

Luând în considerare sumele acordate ca subvenție, pe categoriile exprimate în lege, rezultă că pentru 195 273 de studenți înscriși în sistemul de învățământ privat din Italia, a fost acordată suma de 68 202 382 euro, rezultând, cu rotunjire 350 de euro/student.

În cadrul învățământului de stat, pentru anul universitar analizat anterior, costurile variază în funcție de universitate³³, de la 4 966, la

POLIS

Universitatea din Macerata, la 9 059
la Univers

itatea din Camerino, ajungând la 8 037 678 109 de euro pe an. Costul standard mediu național este de 6 670 de euro. La această sumă se adaugă o taxă pe care universitățile o percep, ce are o valoare variabilă între 800 și 1000 de euro.

Costurile standard ale studenților universităților de stat în perioada 2018-2020

Conform legilor în vigoare³⁴, „costul standard pe student al universităților de stat înseamnă costul de referință atribuit studentului înscris pe durata normală a cursurilor de studiu, luând în considerare tipul cursului, dimensiunea universității și diferitele contexte economice, teritoriale și infrastructurale în care instituția de învățământ superior funcționează. În aplicarea prevederilor articolului 5, paragraful 4, litera f), din legea nr. 240, costul standard pe student constituie un parametru de referință pentru distribuirea anuală a unui procent din fondul de finanțare obișnuit (FFO), așa cum este indicat în acest articol;

(2) determinarea și actualizarea posibilă a modelului standard de calcul al costurilor universității sunt definite pe baza următoarelor criterii și a raporturilor de cost aferente:

a) criteriul costului personalului didactic: standardele didactice prevăzute pentru acreditarea inițială a cursurilor de studiu sunt utilizate ca indici de cost și ca și cost mediu de referință, la care parametrizarea echipamentului didactic standard ia în

considerare nivelul de salarizare al profesorului universitar. La determinarea dotării didactice, se utilizează numărul standard de studenți din clasele domeniilor de sănătate medicală, științifică, tehnologică și socială, valoarea cuprinsă între 60% și 100% din numărul de referință prevăzut în acreditare, însă ia în considerare costurile fixe ale predării necesare pentru acreditare;

b) criteriul costului predării sub contract: se referă la numărul total de ore de predare suplimentară stabilite într-o sumă egală cu 30 % din totalul orelor de predare standard prevăzute la litera a), parametrizate la valoarea medie de 120 de ore pentru profesori și 60 de ore pentru cercetători;

c) criteriul costului personalului tehnico-administrativ: o dotare standard egală cu o unitate de personal este alocată fiecărui cadru didactic rezultat din criteriul menționat la litera a) și, în plus, o serie de figuri de suport tehnic parametrizate la acele solicitări în cele din urmă de acreditare a programelor de diplomă și a unui număr de colaboratori și experți lingvistici egali cu cei în serviciu la universitate;

d) criteriul costurilor de operare și de gestionare a structurilor de predare, cercetare și servicii din diferitele domenii disciplinare: costul este estimat pe baza tarifelor medii înregistrate din situațiile financiare ale universității, luând în considerare și costurile fixe ale universitatea neangajată numărul membrilor”;

Art. 3 - Indici de cost

Criteriul de cost al predării contractuale, referitor la orele de predare suplimentară, egal cu 30% din totalul orelor de predare standard atribuite predării menționate la litera a), corespunzând respectiv la 120 de ore pentru profesori și 60 de ore pentru cercetători. Orele de predare suplimentară sub contract sunt parametrizate în raport cu un cost orar de referință uniform la nivel național stabilit pentru perioada de trei ani 2018-2020 în 100,00 euro brut/angajat, egal cu un cost orar standard de 132,7 euro, incluzându-se și taxele impuse de Universitate;

Criteriul costului personalului tehnico-administrativ, stabilit la 37,5% din costul mediu al sistemului universitar al gradului de profesor, înmulțit cu activitatea didactică;

Criteriul de cost legat de cifrele de sprijin:

- numărul de figuri de specialitate necesare pentru acreditarea cursurilor de studii în conformitate cu *Decretul ministerial nr. 987/2016* în clasele de masterat cu ciclu unic de științe ale educației primare și conservarea și restaurarea patrimoniului cultural, în număr de 5 pe curs în raport cu numerele de referință ale claselor relative. Fiecărei unități de personal i se atribuie un cost mediu egal cu 10% din costul mediu de sistem al unui profesor universitar;

- numărul tutorilor pentru cursurile de studii la distanță menționate în *Decretul ministerial nr. 987/2016*, în număr de 3 pe clasă de grad, 2 pe clasă de master și 5 pe clasă de master cu ciclu unic în raport cu nu-

merele de referință ale claselor relative. Fiecărei unități de personal i se atribuie un cost mediu egal cu 10% din costul mediu de sistem al gradului de sistem universitar;

- numărul de colaboratori temporari și permanenți și experți lingvistici: un cost mediu de 23 000 de euro este atribuit fiecărei unități de personal în serviciu, în conformitate cu Acordul colectiv național de muncă pentru sectorul educației și cercetării³⁵.

În anul academic 2014-2015, conform datelor statistice oferite de Institutul Național de Statistică Italian, au fost înscriși la cursurile universitare aproape 1 700 000 de studenți, care este un număr un pic mai mare față de cel declarat de MIUR, care este de 1 652 592. Diferența rezidă din faptul că MIUR a folosit datele celor care rezultă înscriși până la data de 31 iulie 2015, în timp ce ISTAT a luat în considerare numărul total de studenți înscriși în anul academic 2014-2015. Din datele colectate rezultă că în cadrul Universităților de stat numărul de înscriși este de 90,7% dintre studenți: 86% (1 460 000, aproximativ) sunt înscriși la o universitate tradițională și 4,8 la sută (81 900 studenți) la o politehnică. Restul de 9,3 % din cerere este satisfăcut de universități nestatale, din care 5,8 % de formele tradiționale și 3,4 % sunt înscriși la universități telematice³⁶.

Conform analizelor realizate de experții în demografie de la ISTAT s-au conturat patru tipuri de studenți în funcție de tipul de universitate la care

sunt înscriși. Studenții de la Politehnică sunt în mod covârșitor tineri (doar 2,4 % au peste 34 de ani) și nu sunt angrenați pe piața forței de muncă (doar 11,5 % aveau o formă de contract de muncă), iar pentru cei de la universitățile tradiționale, pon

derea acestora este de 19%. Mulți studenți politehniști provin frecvent din familii care au o educație universitară. Utilizatorii universităților telematice sunt alcătuite din studenți maturi cu rate mai mari de ocupare chiar și la aceeași vârstă cu ceilalți studenți de la stat (47,9% dintre cei înscriși au peste 34 de ani și aproximativ 65% au demonstrat că au contracte de muncă. Această diferență poate fi atribuită faptului că studenții universităților telematice, care urmează cursuri de la distanță, își pot concilia mai ușor studiile cu propria activitate de lucru).

Venitul poate fi asociat cu ocuparea forței de muncă: studenții universităților online au un venit mediu de 24 300 euro în 2013, care devine mediu-mare (peste 34 000 euro) dacă luăm în considerare persoanele cu vârsta peste 49 de ani. Studenții universităților private (nestatale și online) sunt cu precădere tineri, care depind încă de sursele de finanțare ale familiilor. Ei provin, în mare măsură, din familii educate, înstărite (venitul mediu anual al părinților este de aproape 45 000/pe cap de locuitor) și preferă cu precădere parcurgerea cursurilor de formare³⁷.

Concluzii

Sistemul de învățământ din Italia în general și cel al învățământului superior în particular, sunt fondate în baza principiilor care rezidă din Art. 3 din Constituție, care specifică: „E

obligația Republicii să înlăture obstacolele de ordin economic și social, care, limitând în fapt libertatea și egalitatea cetățenilor, împiedică deplina dezvoltare a persoanei umane și participarea efectivă a tuturor cetățenilor la organizarea politică, economică și socială a Țării”³⁸. Lui i se adaugă Art. 33. În concordanță cu principiile care rezultă din aceste articole, legile statului permit organizarea învățământului superior privat, dar într-un mod etatist, în baza controlului realizat atât de MIUR (în domeniul didactic și de organizare internă), cât și de Curtea de Conturi în domeniul economic.

Dacă analizăm datele statistice pentru anul universitar 2018-2019, putem identifica următoarele elemente: costul real pe student variază între un minim de 7 470 și 7 670 de euro. În funcție de cele două valori, procentul de acoperire a costurilor de către stat sunt între aproximativ 89% - 87%.

Pentru a respecta Art. 3 din Constituție, statul italian asigură instituțiilor de învățământ superior privat o subvenție medie de 350 euro/student, ceea ce reprezintă aproximativ 5% din sumele acordate pentru studenții din universitățile de stat. Această finanțare se realizează în condițiile în care instituțiilor de învățământ superior privat le este re

cunoscut caracterul public al activității.

Datorită acestei filozofii de alocare a resurselor publice, aproximativ

90% din numărul de studenți înscriși se regăsesc în cadrul universităților de stat și aproximativ 10% la cele private.

Note

¹ A preluat numele de la ministrul educației Gabrio Francesco Casati, care a înlocuit legile emise în 1848 și 1857. Noua lege a reformat organic întregul sistem școlar, de la administrație la materia de învățământ, confirmând voința statului de a-și asuma dreptul și datoria de a interveni în probleme școlare alături și în locul Bisericii Catolice care timp de secole a fost singura ce s-a ocupat de educație, introducând școala obligatorie în regat.

² Elisabetta De Felice, *Governo, Strutture e trasformazioni nel sistema Universitario*, teză de doctorat, Università di Bologna, 2004, disponibilă la http://amsdottorato.unibo.it/6684/1/De_Felice_Elisabetta_tesi.pdf, (accesat la 25.05.2021).

³ Pentru o abordare mai largă a subiectului recomand M. Dugato, G. Piperata, *Università degli studi*, în *Enciclopedia Giuridica*, Treccani, Roma, 2007.

⁴ În literatura de specialitate din Italia în afară de formula universități private se mai folosesc și expresiile universități nestatale și universități libere.

⁵ Este o instituție de învățământ superior la nivel universitar care oferă cursuri de la distanță, în principal prin utilizarea tehnologiilor de comunicare.

⁶ Iată care sunt acestea: *Economie* (din 1947) – Milano, Roma; *Economie și drept* (2000) – Piacenza-Cremona; *Drept* (1924) – Milano; *Literatură și filosofie* (1924)

– Milano, Brescia; *Psihologie* (1999)

– Milano, Brescia; *Științe agricole, alimentare și mediul înconjurător* (1951) – Piacenza-Cremona; *Științe bancare, financiare și asigurări* (1990) – Milano; *Științe ale educației* (1936) – Milano, Brescia, Piacenza; *Științe lingvistice și literaturi străine* (1991) – Milano, Brescia; *Științe matematice, fizice și naturale* (1968) – Brescia; *Științe politice și sociale* (1931) – Milano, Brescia.

⁷ Liceele sunt: ASAG – Liceul de psihologie Agostino Gemelli (2001); ASERI – Liceul de Economie și Relații Internaționale (1995); ALMED – Liceu în mass-media, comunicare și divertisment (2002); ALTIS – Liceu de afaceri și societate (2005) la Milano; ASA – Liceul pentru mediu (2008) – Brescia; SMEA – Liceu în economie agroalimentară (1984) – Cremona.

⁸ Școala de specializare pentru profesiile juridice (Roma și Palermo) și Școala de specializare în psihoterapie (Roma).

⁹ Nu este recunoscută de Ministero dell'Università e della Ricerca (MIUR).

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Vezi Veronica Adriani, *Università private italiane: quali sono e cosa si studia*, 3 ianuarie 2020, <https://www.studenti.it/universita-private-italiane.html>

- , (accesat 28.05. 2021) și <https://www.studentiefutu-ro.it/userdata/document/orientamento/Universita-non-statali-Studenti& Futuro.pdf>, (accesat 17.05.2021) .
- ¹ Acestea sunt:
1. Collegio superiore dell'università di Bologna;
 2. Scuola superiore di Catania;
 3. Istituto superiore universitario di formazione interdisciplinare di Lecce;
 4. Scuola Galileiana di Studi Superiori di Padova;
 5. Collegio europeo di Parma;
 6. Scuola superiore per Mediatori Linguistici di Reggio Calabria;
 7. Scuola superiore Santa Chiara dell'Università di Siena;
 8. Scuola di studi superiori dell'Università degli Studi di Torino;
 9. Scuola superiore dell'Università di Udine.
- ² *Ibidem*.
- ³ Este vorba de decizia TAR Lombardia, sez. IV, nr. 2158 din 6 septembrie 2011.
- ⁴ A se vedea deciziile Consiglio di Stato, sez. VI, n. 2660/15; TAR Lazio, sez. II, n. 3971/2013 e sez. III n. 351/2005; Cassazione Civile, Sez. Lavoro, n. 13129/1999.
- ⁵ Constituția Italiei, Art. 33. „Republica stabilește normele generale privind instrucția și instituie școli de stat de toate categoriile și gradele. Instituțiile de stat și persoanele particulare au dreptul de a crea școli și instituții de educație, fără obligații din partea Statului. Legea, la stabilirea drepturilor și obligațiilor școlilor care nu sunt de stat care solicită echivalarea, trebuie să le asigure acestora deplina libertate, iar elevii lor un tratament școlar echivalent cu cel al elevilor din școlile de stat. Este prevăzut un examen de Stat pentru admiterea în școlile de diferite categorii și grade sau la absolvirea acestora, precum și obținerea calificării profesionale. Instituțiile de înaltă cultură, universități și academii, au dreptul de a-și stabili regulamentele autonome, în limitele stabilite de legile de Stat, <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/costituzioneitaliana-rumeno.pdf>, (accesat 29.05.2021).
- ⁶ Vezi deciziile Consiglio di Stato, sez. VI, n. 2660/15 la cererile formulate de două universități private: all'Università Commerciale „Luigi Bocconi” di Milano, all'Università Cattolica del Sacro Cuore e allo IULM, care au creat un precedent în materia juridică.
- ⁷ În sistemul juridic italian, instituția are un rol constituțional. Instituirea sa a fost prevăzută de articolul 100 din Constituție, care îl plasează printre organele auxiliare ale Guvernului. În calitate de organ judiciar este, de asemenea, cel mai înalt grad de justiție cu caracter administrativ. Sediul său este Palazzo Spada, la Roma.
- ⁸ Este vorba de aceeași decizie a TAR Lombardia, din 6 septembrie 2011.
- ⁹ Anna Corrado, „Il confine del concetto di ente pubblico muta in base all'istituto”, în *Guida al Diritto*, nr. 38 din 17 septembrie 2016, p. 101.
- ¹⁰ C. Finocchietti (ed.), „La governance delle università. Italia, Francia, Germania, Inghilterra, Spagna”, *Universitas Quaderni* 24, octombrie 2009, Cimea della Fondazione Rui, Roma.
- ¹¹ U. de Siervo, „Le istituzioni pubbliche di assistenza e beneficenza”, în V. Cerulli Irelli e G.

Morbidelli (ediție îngrijită de), *Ente
pubblico ed enti pubblici*

- , Torino, 1994, p. 223.
- ¹ A. di Majo, „Le neo-fondazioni della lirica: un passo avanti e due indietro”, în *Corr. Giur.*, 1997, p. 114 și următoarele.
- ² Elisabetta De Felice, *op.cit.*, p.106.
- ³ *Ibidem*, p.112.
- ⁴ <https://www.miur.gov.it/web/guest/-/criteri-di-riparto-dei-finanziamenti-alle-universita-non-statali-per-l-anno-2018>, (accesat 27.05.2020).
- ⁵ *Ibidem*.
- ⁶ <http://ustat.miur.it/dati/didattica/italia/atenei-non-statali>, (accesat 28.05.2021).
- ⁷ <http://ustat.miur.it/dati/didattica/italia/atenei-statali>, (accesat 29.05.2021).
- ⁸ <https://www.miur.gov.it/documents/20182/1161169/Tabella+1+-+Costo+standard+per+studente+in+corso+anno+2019.pdf/feefd154-b7e7-4b-4e-14aa-1f7413261a9a?version=1.0&t=1563531648232>, (accesat 29.05.2021).
- ⁹ Legea nr. 168 din 9 mai 1989 și modificările ulterioare; Legea nr. 85 din 16 mai 2008, Legea nr. 121 din 14 iulie referitoare la înființarea Ministerului Educației, Universităților și Cercetării; Decretul ministerial nr. 270 din 22 octombrie 2004, Regulamente care conțin reguli privind autonomia didactică a universităților; Art. 1 din Decretul Lege nr.7 din 31 ianuarie 2005, cu modificări, Legea nr. 43 din 31 martie 2005, privind planificarea și evaluarea pe trei ani a universităților; Legea nr. 240, din 30 decembrie 2010 și modificările ulterioare, care conțin „Reguli privind organizarea universităților, personalul academic și recrutarea, precum și delegarea către guvern pentru a încuraja calitatea și eficiența sistemului universitar”, în special articolul 5: A. c. 1, lit. a) și c. 3, litera a), care prevede „introducerea unui sistem de acreditare ... pentru cursurile de studii universitare”; B. c. 1, lit. b) și c. 4, lit. f), care prevede „introducerea costului unitar standard al instruirii pe student în curs”; Decretul nr.19 din 27 ianuarie 2012, adoptat în implementarea a ceea ce este indicat la punctul A) menționat anterior; Decretul ministerial nr. 635 din 8 august 2016, referitor la orientările generale ale programului universitar de trei ani 2016-2018; Decretul ministerial nr. 987 din 12 decembrie 2016, care a definit indicatorii pentru acreditarea inițială și periodică a campusurilor și cursurilor universitare; Art. 12 din D.L. 20 iunie 2017, nr. 91, convertit cu modificări prin lege 3 august 2017, nr. 123, care a reglementat cel mai recent costul standard pe student la care se face referire la articolul 5, paragraful 4, litera f), din legea nr. 240.
- ¹⁰ <https://www.miur.gov.it/web/guest/-/costo-standard-per-studente-in-corso-2018-2020>, (accesat 26.05.2021).
- ¹¹ Istat, *Studenti e bacini universitari*, Roma, 2016, <https://www.istat.it/it/files/2016/11/Studenti-e-bacini-universitari.pdf>., (accesat 22 mai 2021), p.23.
- ¹² *Ibidem*.
- ¹³ Constituția Italiei, *op. cit.*

Bibliografie

Articole și studii:

Adriani, Veronica, *Università private italiane: quali sono e cosa si studia*, 3 ianuarie 2020.

Corrado, Anna, „Il confine del concetto di ente pubblico muta in base all’istituto”, în *Guida al Diritto*, nr. 38 din 17 septembrie 2016, p. 101.

De Felice, Elisabetta, *Governo, Strutture e trasformazioni nel sistema Universitario*, teză de doctorat, Università di Bologna, 2004.

Dugato, M., Piperata, G., *Università degli studi*, în *Enciclopedia Giuridica*, Treccani, Roma, 2007.

Finocchietti, C., (ediție îngrijită de), „La governance delle università. Italia, Francia, Germania, Inghilterra,

Spagna”, *Universitas Quaderni 24*, octombrie 2009, Cimea della Fondazione Rui, Roma.

di Majo, A, „Le neo-fondazioni della lirica: un passo avanti e due indietro”, în *Corr. Giur.*, 1997, p. 114.

de Siervo, U., „Le istituzioni pubbliche di assistenza e beneficenza”, în V. Cerulli Irelli e G. Morbidelli (ed.), *Ente pubblico ed enti pubblici*, Torino, 1994, p. 223.

Istat, *Studenti e bacini universitari*, Roma, 2016.

Resurse internet

<https://www.studentiefuturo.it>

<https://www.miur.gov.it>

<https://constitutii.files.wordpress.com>